

ה. חשוב מאד להתעכב על הפסוקים יא-יג, שבהם הודיע ה' לשלמה שהשכינה תשרה בבית המקדש היא על תנאי. בפסוקים אלה מותנית קדושת הבית בדרכו של שלמה: "אם תלך בחקותי וגו'. אורח החיים של שלמה נעמד כאילו בספק בגלל המחשבות העצמיות הרבות.

ו. בנין קודש הקדשים - פסוק טז.

ז. בנין ההיכל - פסוק יז.

ח. ציפוי הבית מבפנים בזהב.

ט. הכרובים החדשים שנועדו להסתיר את הארון כולו, נוסף על הכרובים שהיו על גבי הארון מלמעלה - פסוקים כג-כח.

י. פרט שיש לשננו היטב הוא החודש והשנה שבו הוחל בנין הבית וסימומו, ההתחלה היתה בחודש זיו הוא אייר בשנה הרביעית לשלמה, והסיום בירח בול, הוא חשון, בשנת אחת עשרה למלכות שלמה.

פרק ז. נושא ראשון. פסוקים א-יב.

הנושא: בית שלמה.

מחנך: ירמיה מקדיש פסוקים רבים לבניין בית שלמה המלך, שהתקיים מאות שנים, כמו בית המקדש. בית זה היה חשוב מאד, והנהגה היוצאת ממנו, בה היתה תלויה גם קדושת בית המקדש. בית המלך נועד להיות המקום שמתוכו יצאו הוראות הביצוע של התורה וסדרי הקדושה בישראל. הוא נועד להיות כאחד עם בית המקדש. כך יהיה גם לעתיד, כשבית המלך המשיח ובית המקדש יהיו כמקום קדוש אחד (כמבואר בנבואת יחזקאל, ועוד).

נקרא פסוקים אלו בביאור המילים, ואם תהיינה לכם שאלות, נא לשאול ואני אענה.

תלמיד: נזכר כאן על שימוש באבנים גדולות ויקרות (פסוק ט). הלא לא היו להם מכוונות, איך הרימו את האבנים האלה? ולמה בכלל היה צורך באבנים כבדות?

מחנך: שלמה היה בטוח כי בית זה יעמוד לעולמים. אילו זכינו עדיין היה עומד על מכונו. לשם כך רצה לבנותו בצורה החזקה ביותר. בודאי שהיה קושי רב בדבר. בחכמתו של שלמה, בודאי נעשו סידורים להקל על העבודה, ולא נשתמרו לנו הפרטים כיצד נעשו, אולם ברור כי זאת היתה עבודה קשה ביותר.

רבים מן העם בודאי שאלו את השאלה שאתה שואל, "האם כדאי הדבר?", האם אי אפשר לעשות את העבודה קלה יותר?

כל עוד מלך שלמה, לא העיזו לומר דבר נגדו, אך לאחר מותו מרדו נגד בנו. האבנים הכבדות, אולי היו גם הן אחד הגורמים למרידה. אולם כפי שנראה להלן, לא צדק העם במרד זה. שלמה רצה בגדולת ישראל ותפארתו. דבר זה דורש מאמצים וכדאי הדבר.

תלמיד: אבל זה מבטל את העם מלימוד תורה ומוציא את רוחו לדברים בלתי נחוצים.

מחנך: זאת לא קל לומר. גדולת ישראל ותפארתו הם דבר חשוב מאד, זה מוסיף גם כבוד לתורה. וחוץ מזה, שלמה השתמש לעבודות הקשות האלה באנשים שבין כך לא למדו תורה, וגם בבני עמים אחרים, שאינם חייבים ואינם שייכים ללימוד תורה. בעם יש תמיד אנשים רבים שאפשר להשתמש בהם לצרכים כאלה. בגלל זה בודאי לא היה ראוי למרוד. העצלות וחוסר הרצון לעבוד הם היו הגורמים העיקריים לכך. אילו זכינו ובנין זה היה קיים עד היום – מצבנו היה לגמרי אחר. גם כבוד התורה ולימודה היו במעמד רם ונעלה יותר. יש אמצעים העולים ביוקר, אבל ההוצאה עליהם משתלמת ברווחים שמשגיגים על ידם במשך זמן קיומם הארוך.

פרק ז. נושא שני. פסוקים יג-נ.

הנושא: מומחה לעבודת כפיים מצור עושה עבודות אמנותיות בבית המקדש.

מחנך: למדנו בפרקים הששי והשביעי של ספר מלכים פרטים רבים בעניני בנין בית המקדש. בספר דברי הימים שנכתב על ידי עזרא בתחילת ימי הבית השני, נאמר כי כל פרטי בנין בית המקדש היו על פי הנבואה. כמו שהמשכן במדבר נבנה בצורה שה' מסר למשה, כך גם בית המקדש נבנה על פי תכנית שאפשר לקרוא לה "כתב בית המקדש" שנמסרה מאת ה'.

אני אכתוב לכם על הלוח את המילים שיש לזכור בקשר לזה: "ויתן דוד לשלמה בנו תבנית האולם ואת בתיו וכו' הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל, כל מלאכות התבנית" (דברי הימים א' כח יא-יט). אתם יודעים שיש צורות שונות לבניה ולקישוט. צורת הבניה היא אמנות מיוחדת, ויש סוגים רבים לאמנות זאת בעמים שונים ובזמנים שונים.

בית המקדש נבנה לפי אמנות אלקית.

קראו עתה את הפסוקים יג-יד בעיון, ופרשו לי מה היה תפקידו של חירם, יהודי שמשפחתו גרה בצור ואביו לימדו שם אמנות צורית?

תלמיד: הוא עשה כל מה ששלמה אמר לו לעשות.

מחנך: האם מיד בבואו מצור עשה כן?

תלמיד: לא. תחילה למד את החכמה את התבונה ואת הדעת הנחוצים לעבודה זאת (פסוק יד).

מחנך: נכון. הוא היה מומחה כפיים, לצד הטכני, המעשי, אבל התכניות לא היו משלו. הצורים היו מומחים לעבודת בנייה ואמנות לפי נוסחאות משלהם, אבל הנוסח של מלאכת בית המקדש היה של שלמה, כפי שמסר לו דוד.

תלמיד: האם לא היה בעם ישראל איש שידע לעשות מלאכה זאת?

מחנך: כפי הנראה לא היה מומחה מסוגו של חירם, שלמד את האומנות הזאת בצור. אתם זוכרים כי בשיעור הקודם היו תלמידים ששאלו כיצד לא חס שלמה על הזמן שדרשו עבודות הבניין המורכבות ביותר, הרי זה מנע מאת העם לימוד תורה ועיסוק בעניינים רוחניים. אתם זוכרים בודאי כי קבענו כי זוהי שאלה גדולה.

רוב בני ישראל חסו תמיד על זמנם ומשום כך לא למדו עבודות אמנות. כאשר החליט שלמה ברוחב לבו כי בכל זאת דרושים דברים אלו לעבודת בית המקדש, לא מצא בארץ אומנים מתאימים, אך נמצאו יחידים שעסקו בכך ואף נסעו לחוץ לארץ ללמוד ולהשתלם באומנויות אלו. עתה השתמש שלמה באחד מהם לעבודת הקודש.

תלמיד: אם כן טוב לעסוק בדברים אלו, כי נחוצים הם.

מחנך: למפעלי שלמה המרובים בודאי נדרשו אנשים מלומדים מאד בעבודות מעשיות. הם נחוצים גם לחיי יום יום. יש צורך להכין אנשים כאלה. אולם יש להשתדל שהשימוש בצרכים חומריים לא יפגע באופי הרוחני של עם ישראל, ולא יעשו ישראל דומים לכל הגויים. שלמה בודאי השתדל מאד שהעובדים הרבים בעניינים המעשיים לא יתמסרו אך ורק לעניינים חומריים. מה שכתוב כאן על חירם שלמד חכמה ותבונה ודעת לפני שהחל לעבוד בעבודת בית המקדש נכון היה גם ביחס לשאר העובדים, כפי שאנו רואים זאת מדברי שלמה בספר משלי, שהוא כולו זירוים לעבודת ה' וללימוד החכמה. אבל כפי הנראה היו גם אנשים רבים שהתמסרו לעבודות המעשיות ולא נשאר להם זמן ללמוד תורה. אלו היו הגורמים לירידה הרוחנית שלאחר מות שלמה. גם מלך חכם כשלמה לא מצא דרך מאוזנת בהחלט, שתספק את הצד הרוחני והצד הגשמי של העניינים. זו בעיה קשה מאד בכל עת (וביותר בזמננו כאשר גדל היקף המדעים הטכנולוגיים).

סיכום: לענייננו חשובה ההדגשה כי האמנות שהיתה יסוד לבנין בית המקדש וכל חלקיו, היתה מבוססת על הוראות נבואיות עליונות.

תלמיד: האם גם הכרובים ופטורי הציצים שנאמר עליהם בפרק ו (פסוק לב), גם הם היו על פי הנבואה?

מחנך: בלי כל ספק. כך היו גם יריעות המשכן, כמו שנצטווה משה במפורש: "ואת המשכן תעשה עשר יריעות וגו', כרובים מעשה חושב וגו' (שמות כו א). בכל אלו היו כוונות עליונות

ונסתרות, כי כל בנין בית המקדש הוא דבר עליון ונסתר, כמו שעוד נלמד על כך להלן בתפילת שלמה.

פרק ז. נושא שלישי. פסוקים טז-כו.

הנושא: העמודים יכין ובועז וים הנחושת.

מחנך: בין מעשי האמנות המיוחדים שהיו במקדש שלמה, ולא בבית השני, היו שני עמודי נחושת מפוארים, האחד בשם יכין והשני בשם בועז (פסוק כא). שניהם לרמז על מהותו של בית המקדש, "יכין" – שיזכרו ישראל להכין את עצמם לעבודת ה' ותיכון הגדולה והשכינה בתוכם לעולמים, "בועז" – בו עז, בבית המקדש עוזם של ישראל.

אני מציע לאלה ביניכם שיש להם כשרון לציור ולמעשי אמנות לנסות לצייר עמודים אלו על פי הכתוב בספר.

עוד עשה שלמה בבית המקדש כמין בריכה גדולה מנחושת, שנקראה בשם ים הנחושת (פסוק כג). בריכה זו היתה מלאה מים. היא היתה מיועדת לטבילת הכוהנים, מין "מקוה". שני אלו היו מן הדברים המפוארים שבבית. ראו בספר, האם עמדה הבריכה (הים) על הארץ?

תלמיד אחד: לא. הים עמד על דמויות של שנים עשר בקר.

תלמיד שני: האם מותר היה לעשות פסלי בקר בבית המקדש?

מחנך: זוהי טעות שטועים בה רבים, כאילו אסור לעשות פסלי בעלי חיים, אין בזה שום איסור. האיסור הוא רק על פסל של אדם בצורתו השלמה. יתר הפסלים, אם אין עובדים להם מותרים בהחלט. שנים עשר הבקר שמתחת לים היו כנראה, סמל לשנים עשר שבטי ישראל, לומר שכולם יחד נושאים ושומרים על טהרת ישראל. (בראש כולם עומדת הדאגה ל"טהרה").

תלמיד: אבל עובדי עבודה זרה יכולים לטעות בזה?

מחנך: יתכן. אנו נלמד להלן שירבעם אשר מלך בישראל לאחר מות שלמה עשה עגלים בדת ובבית אל במקדשים שבנה שם. יתכן שירבעם טען כי עגליו מותרים הם כמו השוורים האלו. להשוואות ולטעויות כאלו אין עצה ותרופה.

תלמיד: פעם אחת קראתי שרומאי אחד שאל לאחד מחכמי ישראל למה אין הקב"ה מאבד את השמש והירח והכוכבים שהגויים משתחווים להם. השיב לו החכם, וכי בשביל טפשים אלו יאבד הקב"ה את המאורות הנפלאים הללו?

מחנך: נכון מאד. והנה בקשר לעמודים וליים אעתיק לכם כאן חלק מאחת הקינות לתשעה באב (קינה לב). כשתאמרו את הקינות בתשעה באב הבא (אם לא יבנה בית המקדש עד אז) תיזכרו בפרק זה בספר מלכים:

נוי ים הנחושת, לעובדים לבושת, אויה...

סלתות ונסכים, מנו נחשכים, אויה,

ובועז וגם יכין, לארץ נשלכים, אוי מה היה לנו...

[סוף הקינה: תכן בזרת, תקבץ נפזרת, ישועה תהיה לנו.]

פרק ח. נושא ראשון. פסוקים א-ה.

הנושא: חנוכת בית המקדש.

מחנך: יש הבדל גדול בין דרכי בניין בית המקדש בירושלים על ידי שלמה לדרכי בניינו של המשכן. האם הרגשתם בזה? אם לא, עיינו קצת מי חסר כאן בכל העניין.

תלמיד: לא נזכר על פעולת העם. הכל נעשה על ידי שלמה עצמו. אין גם תרומות.

מחנך: זו הערה נכונה מאד. שלמה אינו משתף את העם. הוא אינו זקוק לתרומות. יש לו די כסף וזהב. יש לו די פועלים לעבודה. הוא אינו זקוק לנשים שתנדבנה לטוות יריעות ולעשות את מלאכת המחשבת (שמות לה כו). יש לו הכל בשפע רב.

תלמיד: אולי השתמש משה רבינו בנשים למלאכת הטוויה כדי להעסיק פחות ככל האפשר גברים החייבים בתלמוד תורה?

מחנך: זו הערה מעניינת. בכל אופן בניין המשכן היה מפעל של כל העם. לא כן בניין בית המקדש. העם ראה לפניו בית מוכן, מוקם על ידי המלך הגדול והחכם מכל אדם. יתכן כי זו היתה סיבה שהקשר של העם לבית המקדש הראשון לא היה חזק. רק זמן קצר לאחר הקמתו – עזבוהו רוב ישראל.

תלמיד: למה? איך זה אפשר?

מחנך: נלמד על כך בפרקים הבאים, זה היה אחד מחטאי ישראל הגדולים והאיומים. אבל עתה אנו עוסקים בחנוכת בית המקדש, ואל לנו להפריע את שמחתנו.

ראו את מי קרא שלמה לחנוכת המקדש ומי בא. עיינו יפה.

תלמיד אחד: הוא קרא את כולם, וכולם באו.

תלמיד שני: לא. הוא קרא רק את זקני ישראל ושאר ראשי העם, אבל באו כולם.